ستیڤان مالارمێ... ئیشکردن لەسەر گومان!!

زمناکۆ بورهان قانع

zimnaco@hotmail.com

بە بەراوردکردن بە رامبۆ و بۆدلێر، دەبینین ناوی مالارمێ و لۆتەریامۆن ناوێکی نامۆن لەناو رۆشنبیری ئێمەدا، لەبەرئەوە ئەم وتارە دەیەوێت هەندێك زانیاری گرنگ دەربارەی مالارمێ بەیان بکات کە دادەنرێت بەیەکێك لە کۆڵەکە پتەوو گەورەکانی ئەدەبی فەرەنسی و هەر ئەم وتارە لەهەندێك شوێندا کەمێك لۆتەریامۆن بەسەر دەکاتەوە.

مالارمێ لە 1842/3/18 دا لە پاریس لەدایك دەبێت و لەتەمەنی پێنچ ساڵییەوە دایکی (ئەلیزابێس فیلیسی) کۆچی دوایی دەکات و هەر ئەم مردنەی دایکی، شاعیر توشی خەمۆکییەکی قووڵ دەکات و تەنهاییەکی بێئەوپەڕ دایدەگرێت. سەرەتای چوونە خوێندنی لە رێی باوکییەوە (تۆما فلۆران مالارمێ) وە دەبێت و منداڵێکی پرۆگرامکراو و رێك وپێك بووە، چ لەماڵەوە لای باوکی، چ لەقوتابخانە لای مامۆستاکانی. سەرەتاکانی نوسین لای ئەم شاعیرە گەورەیە دەگەرێتەوە بۆ ساڵی 1854 واتە لەتەمەنی دوازدە ساڵیدا کاتێك کە دارشتنێکی جوان دەنوسێت و تا ئێستاش ئەو دارشتنە هەرماوە، لەدوای ئەوەش دەربارەی شیللەر چەند بابەتێکی ناوازە دەنوسێت. لەساڵی 1858 دا دەست دەکات بەخوێندنی بەلاغە و لەساڵی 1859 دا بەتەواوی خۆی تەرخان دەکات بۆ خوێندنی لۆژیك کە هەر لەوکاتەدا چەند برگەیەکی شیعریی لەو بارەیەوە دەنوسێت بەڵام تا ئێستا بڵاونەکراونەتەوەو دوای ماوەیەکی کەمیش کتێبی (لەنێو چوار دیواردا) بڵاودەکاتەوە. لەساڵی 1860 دا (دیسمۆلین) دەناسێت و لە (ڤێرسای) لە تەنیشت دیسمۆلینەوە نیشتەجێ دەبێت، هەر لەو ماوەیەدا ئاشنا دەبێت بە شاعیری رۆمانسی گەورە (دیشانپ). مالارمێ لە سێ دەفتەری شیعریدا چەند وێنەیەکی شیعریی (زهور الشر) ی شارل بۆدلێر (1821-1867) کۆدەکاتەوەو تارادەیەکی زۆر دەچێتە ژێر کاریگەری بۆدلێر، ئەگەرچی بۆدلێر زۆربەی شیعرەکانی ئێدگار ئالان پۆی وەرگێراوەتە سەر زمانی فەرەنسی و بە تەواوی لە ژێر کاریگەری پۆ دا بووە. هەر لەو ساڵانەدا هەڵکشان و داکشانێکی زۆر لە دونیای شیعری مالارمێدا بەدیدەکرێت و بۆهەر ماوەیەکی زەمەنی دەچێتە ژێر کاریگەری چەند شاعیرێك، تا لەکۆتاییدا ئەمیش بەچەشنی بۆدلێر دەچێتە ژێر کاریگەری پۆ (1809-1849).

مالارمێ دەقی (قەلەرەش) ی پۆ بە مەزنترین دەقی شیعریی داناوەو چیرۆکەکانی ئێدگار بە سەرنجراکێشترین چیرۆك وەسف دەکات. بۆ خوێندنی ئەدەبی ئینگلیزی لە ساڵی 1862 دا دەچێتە زانکۆکانی لەندەن و لەوێ دوو هاورێی نوێ کەشف دەکات ئەوانیش (لۆفۆبێر) و (گازالیس) ن کە تەواو شێت وعاشقی کارەکانی (ئێدگار ئالان پۆ) ن، هەر ئەم دوو هاورێیە بەرێگەیەکی

سیحری پەلکێشی دەکەنە ناو ئیشەکانی ئێدگارەوە.

شاعیر یەکەمین قەسیدەی پەخشان ئامێزی خۆی لەساڵی 1864 دا بڵاودەکاتەوە، ساڵی 1864 ئەو ساڵەیە کە مالارمێ توشی چەند تەنگژەیەکی فیکری دەبێت و حاڵەتی دەروونی بە تەواوی تێکدەچێت و حەز بە بینینی هیچ کەسێك ناکات. شاعیر لەڕێی نوسینی قەسیدەکانی خۆیەوە دەیویست ئەوە بەیان بکات کە ئەو نایەوێت وەسفی شتەکان بکات بەڵکو دەیەوێت ئەو راستییانە کەشف بکات کە بە رێگەیەك لە رێگەکان دەچنەوە سەر وەسفی ئەو شتانە. لەساڵی 1865 دا بەشێوەیەکی کت وپڕ رووەدەکاتە قوتابخانەی بەرناسییەکان کە تائێستاش یەکێکە لە زیندووترین قوتابخانەی شیعریی هاوچەرخ و ناوی قوتابخانەکە لە ناوی شاخی (بەرناس) ی یۆنانییەوە وەرگیراوە کە بەحوکمی ئەوەی سەر بە خاکی ئەپۆلۆ بووە لە ئەفسانە یۆنانییەکاندا بە رەمزی شیعرو هونەر دانراوە. لەساڵی 1867 دا جارێکی تر حاڵەتی دەروونی مالارمێ پشێوی تێدەکەوێتەوەو دەربارەی ئەو حاڵەتە دەروونیە ئالۆزە لە 1867/5/11 دا بۆ (گازالیس) ی هاوڕێی دەنوسێت و دەڵێت:" ساڵی رابردوو ساڵێکی ترسناك بوو بەنیسبەت منەوە، من چی دی ئەو هاوڕێیەت نەبووم کە دەتناسی، یەئس و خەمۆکی ئەوپەڕی پلەی خۆی لەمندا تێپەڕاند". هەر لەو ماوەیەدا نامەیەکی تر بۆ (کۆبێ) ی هاوڕێی دەنێرێت کە نامەکە مێژووی 1868/4/20 ی لەسەرەو تێیدا دەڵێت:" چانسم گەیشتۆتە رادەیەك کە شیفاو چاکبونەوەم ئەم یەئسەی تێپەڕاندووە، خەریکە خۆم وون دەکەم، مانای قسەکانم بە تەواوی لە دەستداوە". بەڵام ئەوەی کە ئەم خەمۆکییەی زیادکرد ئەوەبوو کە مالارمێ ساڵی 1869 تەرخان دەکات بۆ خوێندنەوەی دیکارت و لەڕێی دیکارتەوە بەرانبەر بە هەموو شتێك گومان پەیدا دەکات و خۆی لێ ووندەبێت و دووان لە هاوڕێکانی تری پەلکێش دەکاتە ناو ئەو گومانەی دیکارتەوە. لە ساڵی 1871 دا ئەتروحەیەکی سەرکەوتوو دەربارەی ئالان پۆ و بۆدلێر پێشکەش دەکات و چەند ساڵێك دوای ئەوەش لەگەڵ (ئارسەر رامبۆ)ی شاعیر (1854–1891) ئاشنایەتی پەیدا دەکات، رامبۆ ئەو شاعیرە رەمزگەرایە بوو کە خۆشەویستترین هاوڕێی (ڤێرلین) ی شاعیر بوو بەڵام پاش ماوەیەك لە دۆستایەتی بەهۆی ئەو پەیوەنییە هۆمۆسێکسواڵییەی نێوانیان دەبنە دوژمنی یەکدی.

ئەو سەردەمەی کە مالارمێ تێیدا ژیاوە دادەنرێت بە سەردەمێکی زێڕینی شیعر لە ئەورووپادا کە دەیان ناوی گەورە لەو ماوە زەمەنیەدا دروست بوون و لەڕێی ئەو جیاوازییەی نێوانیانەوە توانییان گەورەترین خزمەت بە رۆشنگەری ئەورووپی بکەن.

مالارمێ لەگەڵ ئەو هەموو تەنگژە فیکری و حاڵەتە دەرونییە شلۆقەدا کە هەیبووە بەڵام هەمیشە کەسێکی هێمن و لەسەرخۆ بووە، کە ئەمەش تەواو پێچەوانەی هەڵسوکەوت و ئادگاری (لۆتەریامۆن)ی شاعیر بووە، لەگەڵ ئەوەشدا هەریەك لە بۆدلێرو رامبۆو لۆتەریامۆن ژیانێکی ناجێگیر و بێ ئینتیماو پڕ لە هەڵسوکەوتی سەیروسەمەرە ژیاون بەڵام دەبینین مالارمێ لەسەرەتاوە تا کۆتایی ژیانێکی ئاسایی گوزەراندووە. شاعیر بەردەوام بە رۆحێکی لامارتینانەوە (کە لەناوی شاعیری گەورە –لامارتین–ەوە وەرگیراوە) ژیاوەو هەموو ئێوارەی سێ شەممانێك لەماڵەکەی خۆیدا چەندین کۆڕو کۆبونەوەی ئەدەبی ساز کردووە کە لەو کاتەدا ژمارەیەکی زۆر لە شاعیرو نوسەرە تەلائیعییەکان ئامادەی دەبوون و پەیوەندییەکی پتەوی هەبووە لەگەڵ ژمارەیەك لەشاعیرانی ئەو سەردەمە لەوانە (ڤێرلین، مانێ و گۆگان). ژیانی مالارمێ خاڵی بووە لە عەشیقەو نوستنی سەرجادەو هۆمۆسێکسواڵیەت کە ئەو شتانە بەردەوام لەژیانی رامبۆو ڤێرلیندا وجودی هەبووە. رەخنەگری بەناوبانگ (پۆڵ پێنیشۆ)ی خاوەنی کتێبی (بەگوێرەی مالارمێ) کە لەخانەی گالیمار لەپاریس لەساڵی 1995دا بڵاوبۆتەوە، دەربارەی غموزیەت لای مالارمێ (دیارە غموزیەتی شیعریی نەك ژیانی ئاسایی چونکە مالارمێ ئاسایی ژیاوە) دەڵێت:" لەنێوان ساڵانی (1830–1851) دا فەرەنسا لەرووی کۆمەڵایەتییەوە چەند گۆڕانێکی گەورەی بینی، لەپاڵ گەڕانەوە بۆ کۆنزەرڤاتیزم و دەرکەوتنی بزاوتی دژە

شۆرش لەهەناوی فەرەنسادا، لەبواری ئەدەبیاتدا چەند ئینجازێکی گەورە بەدەست هێنرا بە تایبەتی لەبواری شیعری رۆمانتیکیدا، ئەم گۆرانکارییانەش شۆکێکی گەورە بوو بۆ ئەو نوسەرو شاعیرانەی کە لای بۆرژواکان بە ناشرین تەماشا دەکران".

کەواتە هەموو ئەوگۆڕانکاریانەی فەرەنسا فاکتەرێکن بۆ دروست بوونی تەم ومژی شیعریی لای مالارمێ. بەڵام بەگەڕانەوە بۆ ئێدگار ئالان پۆ و لەهەمان کاتدا بە گەڕانەوە بۆ ئەو تەقسە پڕ لە تەم ومژەی نێو قەسیدەکانی مالارمێ دەگەینە ئەو ئیستنتاجەی کە تەمومژەکە لەنوسینەکانی ئێدگارەوە سەرچاوەی گرتووە نەك ئەوەی کە تەم ومژێکی خۆڕسك بێت، چونکە لەڕێی بەکارهێنانی کۆمەڵێك موفرەدەی شیعرەکانی (پۆ) و لەڕێی میتافۆر کردنی هەندێك وێنەی ناو چیرۆکەکانی ئێدگارەوە فەزایەکی مەجازی میتافۆر دەکات ئەویش لەڕێی داماڵینی رەمز و ئامادەگیی بەردەوامی لەبواری ئەفسانەدا، لەگەڵ ئەوەشدا دەبێت ئەوەمان لە یاد نەچێت کە هەمیشە فیکرێکی قوڵ لەشیعرەکانی شاعیردا وجودی هەیەو بەڵگەش بۆ سەلماندنی ئەم حەقیقەتە ووتە بەناوبانگەکەی (هایدگەر) ی فەیلەسوفە کە دەڵێت:" ئەوەی من بە فەلسەفە گوتوومە مالارمێ لە مێژە بەشیعر گوتوویەتی".

دواجار لە ژیانی مالارمێدا چەند لاوانەوەیەك وجودی هەبووە لەوانە لاواندنەوەیەك بۆ (مەزارگای ئێدگار ئالان پۆ)، پاشان کاتێك (ئەناتۆل مالارمێ) ی کوڕی لەساڵی 1879 دا دەمرێت ئەوەش دەبێتە فرسەتێکی تر بۆ نوسینی چەند لاواندنەوەیەکی دی، هەر لەو ماوەیەدا چەند هاوڕێ و دۆستێکی تری خۆشەویستی لەدەست دەدات وەك (ڤاگنەر) کە ساڵی 1883 لە ڤینیسیای ئیتالیادا دەمرێت و پاشان هاوڕێی خۆشەویستی (ئێدوارد مانێ)، کەواتە بە مردنی ئەو کەسە نزیکانەی ژیانی قۆناغێکی تاریك لە شیعرەکانیدا بەدیدەکرێت لەو سەردەمەدا..

مالارمێ لە ساڵی 1898 دا و لەتەمەنی 56 ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە.

سەرچاوەکان:-

1- حسونة المصباحي، من واضعي الأسس الأولى للحداثة الادبية، الشاعر الفرنسي ستيفان مالارميه والعرب، مدونات مكتوب، الاحد 5/8/ 2007 .

2- الحسن المختار، جذبه ادغار بو والشعر البرناسي – ستيفان مالارميه رائد الرمزية وشاعر الغموض، موقع الأمبراطور الثقافي.

3- أحمد سعدالدين، عدة تعليقات أدبية عن الرومانسية والواقعية والمدرسة الطبيعية، منتديات موقع العز الالكتروني.